

M. Brinkman, *Willem Drees, de SDAP en de PvdA* (Dissertatie Leiden 1998; Amsterdam: Stichting beheer IISG, 1998, 360 blz., f49,90, ISBN 90 6861 154 2).

Deze dissertatie komt voort uit het onderzoek van de vakgroep politieke wetenschappen van de Universiteit van Leiden, waar reeds lange tijd een bijzondere belangstelling bestaat voor Willem Drees. In 1988 verscheen in dat kader reeds een bundel — *Willem Drees*, onder redactie van H. Daalder en N. Cramer — en in 1996 een uitgave van een aantal aantekeningen van Drees uit de oorlog: *Op de kentering. Een sociaal-democratische visie op Nederland en de wereld na de bevrijding*, met inleiding en aantekeningen van H. Daalder en J. H. Gaemers. Deze publicatie past in de reeks vingeroefeningen en voorstudies voor het uiteindelijke doel van het 'Dreesproject': de reeds lang aangekondigde biografie van Drees van de hand van Daalder. Het spreekt overigens vanzelf dat dit boek van Brinkman op zijn eigen merites beoordeeld dient te worden.

Brinkman is een groot kenner van de geschiedenis van de Nederlandse sociaal-democratie, zoals onder meer gebleken is uit de bibliografie die door hem is samengesteld over de geschiedenis van SDAP en PvdA, *Honderd jaar sociaal-democratie in boek en tijdschrift* (1994). Ook in deze publicatie toont hij zich niet alleen een kenner, maar ook een buitengewoon zorgvuldig onderzoeker en scribent. Daar moet echter aan worden toegevoegd dat Brinkman zich niet wenst te laten betrappen op een opvallende visie; hij zal het zwembad niet dapper oversteken, maar geeft er de voorkeur aan zich zorgvuldig langs de rand der feiten te blijven voortbewegen. Het gekozen zwembad is bovendien niet erg groot. In de inleiding zegt hij nadrukkelijk dat dit geen biografie is, evenmin een analyse zal bevatten van de talloze beleidskwesties waar Drees mee van doen heeft gehad: het boek beperkt zich nadrukkelijk tot 'een beschrijving van Drees' plaats in, en zijn verhouding tot, de partij'. Het kan dan ook geen verrassing zijn dat de vrouw van Drees, To Hent, slechts op vijf plekken in het boek genoemd wordt (en dan bovendien op zo'n manier dat er geen enkel beeld over haar ontstaat): Drees is in dit boek vooral getrouwd met de partij. .

Een dergelijke strenge afbakening van het onderwerp is natuurlijk volstrekt legitiem, maar vergt dan wel andere elementen om het allemaal een beetje spannend of interessant te houden. Die andere elementen zijn echter niet ruim voorhanden. Brinkman volgt de politieke loopbaan van Drees op de voet, maar die loopbaan bestaat vooral uit vals plat: de gevergte inspanningen moeten ongetwijfeld groot en veel zijn geweest, maar het ziet er toch erg vlak en zelfs vanzelfsprekend uit. Functies vielen Drees min of meer vanzelf toe, machtspolitieke vechtpartijen ontweek hij, zorgvuldig hield hij zich verre van ideologische bevlogenheden (vrijwel geen moment in zijn lange carrière bemoeide hij zich met het bijstellen van beginselverklaringen of partijprogramma's) en hij had geen enkel verlangen om in enigerlei opzicht vreemd te gaan. En daarmee vallen object en subject nogal samen: het boek lijkt op Drees, het is net zo degelijk, maar ook net zo weinig opzienbarend. Voor een goed deel komt dat bovendien voort uit het feit dat Brinkman Drees op korte afstand volgt en de gebeurtenissen vanuit diens perspectief beschrijft. Hij voegt daar weinig aan toe, zoals bijvoorbeeld blijkt uit de passages over de economische crisis in de jaren dertig. De kritiek van Drees op het crisisbeleid van Colijn wordt helder samengevat, maar het lijkt wel alsof daar niets aan toe te voegen valt, of met andere woorden Peter Klein zijn befaamde artikel 'Depressie en beleid tijdens de jaren dertig' (1973) voor niets geschreven heeft, althans geen invloed heeft op het oordeel over de inzichten van Drees. Het meest interessant is het boek waar betrekkelijk nieuwe gegevens worden gepresenteerd, zoals in het laatste hoofdstuk over Drees als partijbestuurder 'voor het leven' (1959-1971), met name ook in de gedeelten waarin de discussie tussen Drees en Den Uyl over het programma *Om de kwaliteit van het bestaan* uit de jaren zestig wordt beschreven. Als geheel

genomen is deze dissertatie dan ook een degelijke bijdrage aan de Dreesiologie, maar moet tegelijkertijd worden vastgesteld dat dit geen opwindend specialisme is.

Piet de Rooy

A. M. Pino, J. de Boer-Pino, *Komedie stamboel en andere verhalen uit de praktijk van het binnenlands bestuur op Java 1913-1946. Met een bibliografie* (Intercontinenta XXII; Leiden: Instituut voor de geschiedenis van de Europese expansie (IGEER), 1998, x+ 178 blz., f39,50, ISSN 0165-2850).

In dit boekje zijn 22 korte verhalen bijeengebracht die A. M. Pino (1891-1979) schreef toen hij als bestuursambtenaar werkzaam was in voormalig Nederlands-Indië. Zijn dochter heeft de uitgave verzorgd en aan de 105 bladzijden een biografie, verklarende woordenlijst en enkele documenten over zijn ambtelijk leven toegevoegd. Dat is nuttig want de auteur geeft over zijn eigen functie en functioneren summiere informatie.

Pino doorliep in de periode 1913 tot aan de Tweede Wereldoorlog een geslaagde ambtelijke carrière: in 1913 begonnen als aspirant-controleur klom hij op tot resident van Semarang (1937). In februari 1940 was hij met verlof in Nederland. Aan het verzoek vervroegd terug te keren naar Indië kon door de Duitse inval niet meer voldaan worden en de eerste twee jaar van de bezetting bracht Pino in Buchenwald door. Zijn Indische carrière was toen eigenlijk beëindigd. Weliswaar keerde hij in 1945 terug naar Indië maar hij had geen goed begrip van de veranderde verhoudingen. Dit bleek uit zijn poging in september 1945 om bij de vroegere regent van Semarang een bezoek af te leggen. Het briefje dat hem vervolgens in het hotel bereikte om vanwege het gevaar voor de regent en voor hemzelf van dit bezoek af te zien, trof hem onaangenaam en drukte hem met de neus op de nieuwe feiten. De oudere ambtenaren werden door Van Mook ongeschikt gevonden te opereren in de zich snel wijzigende situatie; Pino verzocht ontslag per april 1946. Terug in Nederland werd hij actief in de VVD.

De tijdsaanduiding in de titel heeft betrekking op het feit dat Pino van 1913 tot 1946 Indisch bestuursambtenaar is geweest. Van de verhalen is onbekend wanneer ze precies zijn geschreven. Ze betreffen de periode waarin het Nederlandse koloniale bestuur de scepter zwaaide, terzijde gestaan door het zogeheten inlands bestuur. Met geen woord wordt erin gerept over Indisch nationalisme, of over politieke ontwikkelingen als de Vblksraad. In dat opzicht hadden ze evengoed in de negentiende eeuw gesitueerd kunnen zijn. De schetsen zijn ook niet historisch bedoeld: er is geen moeite gedaan om ze in tijd en plaats te lokaliseren. Het zijn veelal aanduidingen in deze trant: 'Het was op een zeer klein binnenplaatsje ergens op Java, dat ik in mijn hoedanigheid als bestuursambtenaar...'. En dan volgt het verhaal over de komedie stamboel en verwickelingen rond een geschaakte dochter.

Pino schreef geen memoires of herinneringen, zoals zoveel oud-ambtenaren dat wel deden, en het ging hem er niet om een beeld te schetsen van zijn eigen bestuurspraktijk. Hij wilde de koloniale samenleving in brede zin typeren. Wat dat betreft zet de titel de lezer op het verkeerde been. Het is natuurlijk wel in de hoedanigheid van bestuursambtenaar dat Pino in contact kwam met het leven op Java: maar lang niet alle schetsen gaan over de praktijk van het binnenlands bestuur. Er zijn verhalen over twee vissersjongens die ruzie krijgen over pruimtabak (uitmondend in halve verlamming voor de een en vier jaar gevangenisstraf voor de ander), over een Duitse jager, een Engelsman die het Britse leven geheel nabootst in Indië en een gefrustreerde Europese concertpianist.

De verhalen zijn vaardig geschreven, door een man die met interesse het leven in Indië obser-